

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-86-17>

УДК 005.9:373.3/.5.07]:343.851-053.6

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПРОФІЛАКТИКИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

EFFECTIVE MANAGEMENT OF ACTIVITIES FOR THE PREVENTION AND CONTROL OF TYPICAL NON-RECURRING DISEASES

Лебедев Олександр Сергійович

асистент кафедри реабілітаційних технологій,
Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9079-1813>

Чеснік Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6576-1642>

Lebediev Oleksandr, Chesnik Natalia

Vinnitsia Socio-Economic Institute of the University «Ukraine»

У статті здійснено теоретико-аналітичне обґрунтування моделі ефективного управління ресурсами (кадровими, матеріально-технічними, фінансовими, інформаційними, часовими) закладу освіти як базової умови профілактики протиправної поведінки неповнолітніх. Доведено, що попередження підліткової делінквентності вимагає переходу від реактивних методів до проактивних стратегій превенції. Проаналізовано специфіку раціонального розподілу активів школи для задоволення превентивних потреб здобувачів освіти. Встановлено кореляційний зв'язок між станом забезпечення безпечного середовища та рівнем асоціальних проявів. Запропоновано управлінські алгоритми трансформації навчального закладу в осередок соціальної безпеки. Обґрунтовано необхідність синергії внутрішнього потенціалу школи з партнерськими активами громади для створення багаторівневої системи психолого-педагогічного супроводу.

Ключові слова: управління ресурсами, заклад освіти, профілактика правопорушень, протиправна поведінка, неповнолітні, делінквентність, безпечне освітнє середовище, соціалізація підлітків, психолого-педагогічний супровід, багаторівнева система підтримки.

The article provides a theoretical and analytical substantiation of effective resource management in educational institutions as a key condition for preventing juvenile delinquency. Amid modern socio-economic challenges and the transformation of the family institution, it argues for shifting from punitive strategies to proactive, integrated response models. The study demonstrates that a school's preventive capacity directly depends on the rational, purposeful distribution of human, material, financial, informational, organizational-time, and emotional-psychological resources to meet students' basic needs. Human resource management is foundational, requiring school psychologists and social pedagogues to focus on early diagnosis and corrective work with at-risk youth. Material and technical resources, aligned with Crime Prevention Through Environmental Design, eliminate physical vulnerabilities and provide constructive leisure alternatives. Targeted financial investments in prevention are proven economically more justified than addressing offense consequences. Information resources, such as automated monitoring of attendance and performance, act as predictive tools. Optimizing post-school hours through extracurricular activities minimizes unsupervised time. Additionally, managing the emotional and psychological state of teaching staff prevents burnout and fosters trust-based teacher-adolescent relationships. The study develops algorithms for integrating all resource types into a unified social security system, emphasizing a Multi-Tiered System of Supports where resources flow seamlessly across universal, selective, and intensive prevention levels. Finally, it substantiates the necessity of synergizing internal school potential with local community partners, including juvenile police and social services. This paradigm transforms the educational institution from a knowledge transmitter into a key agent of social security, algorithmically reducing juvenile crime by making unlawful behavior socially unacceptable and illogical.

Keywords: resource management, educational institution, offense prevention, unlawful behavior, minors, delinquency, safe educational environment, adolescent socialization, psychological and pedagogical support, multi-tiered system of supports.

Постановка проблеми. Проблема профілактики протиправної поведінки неповнолітніх набуває критичної значущості в умовах сучасних соціально-економічних криз та трансформацій інституту сім'ї [11]. Зростання рівня підліткової делінквентності вимагає перегляду традиційних, суто каральних або реактивних педагогічних стратегій та переходу до проактивних інтегрованих моделей реагування. Важливим практичним та науковим завданням у цьому контексті є трансформація закладу освіти з виключно транслятора академічних знань у повноцінний центр соціальної превенції. Виконання цього завдання безпосередньо залежить від ефективності управління наявними активами закладу: кадровими, матеріально-технічними, фінансовими, інформаційними та часовими. Раціональний та цільовий розподіл цих ресурсів дозволяє ліквідувати інституційні дефіцити, мінімізувати фактори соціального ризику, створити безпечне освітнє середовище та забезпечити ранню діагностику девіантних проявів, що у глобальному вимірі є ключовою умовою підвищення рівня громадської безпеки та зниження підліткової злочинності [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз актуального наукового дискурсу засвідчує глибокий інтерес до проблеми соціалізації підлітків та корекції їхньої поведінки. Зокрема, соціально-психологічні особливості взаємодії в молодіжному середовищі та механізми становлення особистості ґрунтовно розкрито у працях Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкіна, О. В. Винославської та ін. [1]. Теоретико-методологічні засади сучасної дидактики, педагогіки та організації освітнього простору досліджували Л. В. Задорожна-Княгницька, І. Б. Тимофєєва [4], П. І. Сікорський [9], а також А. А. Сбруєва [7] в межах порівняльного аналізу освітніх систем. Специфіка соціально-педагогічної роботи з проблемними сім'ями як первинним фактором дезадаптації висвітлена в роботах Н. Ю. Максимової [5] та В. М. Поліщука [6]. Безпосередньо феномен делінквентного підлітка та психологічні інструменти впливу на нього стали предметом спеціального вивчення К. В. Седих і В. Ф. Моргуна [8].

Незважаючи на наявність фундаментальної теоретичної бази, поза увагою дослідників здебільшого залишається інтегрований управлінський підхід до профілактики правопорушень на рівні адміністрації школи. Більшість авторів розглядають психологічні, соціологічні або суто методичні аспекти проблеми,

акцентуючи увагу на індивідуальній роботі педагога чи психолога. При цьому недостатньо вивченим є механізм використання сукупного ресурсного потенціалу закладу освіти як превентивного інструменту. Невирішеною частиною загальної проблеми залишається розробка конкретних управлінських алгоритмів оптимізації фінансових, інфраструктурних та організаційно-часових ресурсів школи для створення багаторівневої системи раннього попередження протиправної поведінки неповнолітніх [2].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність ґрунтовних наукових досліджень щодо причин підліткової делінквентності та загальних принципів менеджменту в освіті, проблема цілеспрямованого використання комплексного ресурсного потенціалу школи саме як інструменту превенції залишається недостатньо розкритою. Зокрема, поза увагою дослідників здебільшого залишаються питання системного переходу від ситуативного (реактивного) реагування на правопорушення до розробки проактивних управлінських стратегій, що базуються на раціональному розподілі кадрових, матеріально-технічних, фінансових та інформаційних активів закладу. Крім того, потребують додаткового теоретико-аналітичного обґрунтування конкретні управлінські алгоритми трансформації школи в осередок соціальної безпеки, а також механізми досягнення синергії внутрішнього потенціалу закладу з партнерськими ресурсами територіальної громади.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в теоретико-аналітичному обґрунтуванні моделі ефективного управління матеріально-технічними, кадровими, фінансовими та інформаційно-часовими ресурсами закладу освіти як базової умови профілактики протиправної поведінки неповнолітніх. Відповідно до мети, завдання дослідження передбачають: визначення кореляційних зв'язків між станом ресурсного забезпечення освітнього середовища та рівнем підліткової делінквентності; аналіз специфіки розподілу активів школи для задоволення превентивних потреб; розробку конкретних управлінських алгоритмів, спрямованих на інтеграцію всіх видів ресурсів у єдину, безперервно функціонуючу систему соціальної безпеки та психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема профілактики проти-

правної поведінки неповнолітніх у сучасному суспільстві вимагає переходу від реактивних методів реагування на вже вчинені правопорушення до проактивних стратегій, базовим елементом яких є ефективне управління ресурсами закладу освіти [9]. Аналіз етіології делінквентної та девіантної поведінки серед підлітків вказує на тісний кореляційний зв'язок між рівнем матеріально-технічного, кадрового, фінансового та інформаційного забезпечення освітнього середовища і частотою проявів асоціальних дій. Управління ресурсами в цьому контексті розглядається не просто як адміністративно-господарська функція керівництва школи, а як складний, багатокомпонентний механізм створення захисного середовища, що мінімізує фактори ризику та посилює фактори захисту особистості [8]. Інституційна спроможність закладу освіти запобігати правопорушенням безпосередньо залежить від того, наскільки раціонально, цілеспрямовано та системно розподіляються наявні активи для задоволення базових психологічних, соціальних та когнітивних потреб здобувачів освіти. Відсутність належного ресурсного забезпечення або його неефективний розподіл призводить до виникнення маргіналізованих груп у межах шкільного колективу, зниження рівня соціального контролю та формування сприятливого підґрунтя для поширення кримінальних субкультур [2]. Відповідно, управлінська діяльність має бути спрямована на інтеграцію всіх видів ресурсів у єдиний превентивний простір, де кожен елемент виконує специфічну функцію у запобіганні девіаціям.

Кадрове забезпечення виступає фундаментальним ресурсом, від якості управління яким залежить успішність будь-яких профілактичних програм. Ключовою проблемою багатьох закладів освіти є дисбаланс між кількістю здобувачів освіти та штатними одиницями фахівців психологічної служби і соціальних педагогів [10]. Ефективне управління кадрами передбачає не лише формальне заповнення вакансій, але й цілеспрямований розподіл робочого часу цих спеціалістів на користь ранньої діагностики та індивідуальної корекційної роботи з учнями групи ризику. Практика свідчить, що перевищення нормативного навантаження на одного шкільного психолога (понад 500 учнів на одну ставку) критично знижує ефективність превентивної роботи, перетворюючи її на формальне звітування. Управлінське рішення щодо залучення додаткових фахівців, створення мультидис-

циплінарних команд супроводу, забезпечення регулярної супервізії та підвищення кваліфікації педагогічного колективу з питань конфліктології, медіації та розпізнавання маркерів суїцидальної чи агресивної поведінки є прямою інвестицією у зниження рівня правопорушень. Педагог, який володіє інструментарієм раннього виявлення девіацій, здатний вчасно ініціювати втручання, не чекаючи ескалації конфлікту до рівня кримінального проступку. Крім того, важливим аспектом управління людськими ресурсами є профілактика професійного вигорання вчителів, оскільки емоційно виснажений педагог втрачає здатність до емпатії та побудови довірливих відносин з підлітками, що часто стає тригером для протестної, протиправної поведінки останніх.

Матеріально-технічні ресурси закладу освіти відіграють не менш значущу роль у формуванні безпечного середовища. Застосування принципів кримінологічного запобігання через архітектурно-просторове планування (Crime Prevention Through Environmental Design) доводить, що фізичний стан інфраструктури безпосередньо впливає на поведінкові патерни підлітків [3]. Ефективне управління матеріальними активами передбачає ліквідацію так званих "сліпих зон" на території школи, де найчастіше відбуваються акти насильства, вживання психоактивних речовин або вимагання. Забезпечення достатнього рівня освітлення, встановлення систем відеонагляду в коридорах та на прилеглій території, контроль доступу до приміщень є базовими технічними заходами, що значно звужують можливості для скоєння правопорушень. Водночас матеріальний ресурс не повинен зводитися виключно до поліцейських заходів контролю. Наявність сучасних спортивних залів, майданчиків, лабораторій, коворкінгів та зон рекреації створює альтернативу вуличному проведенню часу. Інвестування в обладнання гуртків технічної творчості, робототехніки чи мистецьких студій дозволяє сублімувати агресивну енергію підлітків у конструктивне русло. Зношена інфраструктура, поламани меблі та неохайні приміщення, згідно з теорією "розбитих вікон", сигналізують про відсутність контролю і провокують подальший вандалізм та зневагу до соціальних норм, тоді як сучасне, естетично привабливе середовище формує повагу до спільної власності та знижує загальний рівень агресії в колективі.

Інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення превентивної діяльності ста-

новить окремих блоків управлінських завдань. В епоху цифровізації заклад освіти генерує величезні масиви даних, які за умови правильного оброблення стають потужним інструментом раннього попередження протиправної поведінки. Ефективне управління інформаційними ресурсами означає впровадження автоматизованих систем моніторингу відвідуваності, успішності та дисциплінарних інцидентів. Різке падіння академічних результатів у поєднанні з систематичними пропусками занять є найбільш достовірним предиктором залучення неповнолітнього до кримінальної активності. Управлінський механізм має передбачати алгоритми автоматичного сповіщення соціально-психологічної служби при фіксації таких тригерів. Окрім внутрішньої аналітики, інформаційний ресурс включає наявність якісного методичного контенту: програм формування життєвих навичок, тренінгів з асертивності, матеріалів для батьківського всеобучу. Керівництво закладу зобов'язане забезпечити педагогів доступом до валідизованих діагностичних методик та сучасних програм запобігання відхиленням у поведінці [4]. Інформаційна ізоляція педагогічного колективу, використання застарілих, суто каральних методів виховання свідчать про критичну неефективність управління методичними активами, що в кінцевому підсумку залишає учнів без адекватної психологічної підтримки в кризових ситуаціях.

Фінансові ресурси є кровносною системою, що забезпечує функціонування всіх інших превентивних механізмів. Специфіка управління фінансами в контексті профілактики правопорушень полягає у необхідності переходу від залишкового принципу фінансування виховних програм до цільового бюджетування. Адміністрація закладу освіти часто стикається з дилемою розподілу обмежених коштів між академічними потребами та завданнями соціалізації. Аналітичний підхід до фінансового менеджменту доводить, що витрати на превенцію є економічно виправданими, оскільки ліквідація наслідків правопорушень (ремонт пошкодженого майна, судові витрати, втрата репутації закладу, плінність кадрів через несприятливий клімат) обходиться значно дорожче. Ефективне фінансове управління вимагає залучення позабюджетних коштів, участі у грантових програмах, співпраці з громадськими організаціями та фондами для реалізації проектів соціальної дії. Формування цільових фондів для підтримки учнів з сімей, що перебувають у склад-

них життєвих обставинах (забезпечення гарячим харчуванням, канцелярським приладдям, спортивною формою), безпосередньо знижує ризик майнових злочинів, мотивованих матеріальною скрутою [5; 6]. Крім того, фінансове стимулювання педагогів, які ведуть активну позакласну роботу та є наставниками для важких підлітків, створює потужну мотивацію для персоналу поглиблювати превентивну діяльність, не обмежуючись виключно викладанням навчальних предметів.

Організаційно-часові ресурси є найменш очевидним, але вкрай впливовим фактором у системі профілактики. Кримінологічні дослідження стабільно фіксують, що пік підліткової злочинності припадає на період з 15:00 до 18:00 години, коли навчальні заняття завершилися, а батьки ще перебувають на роботі [3]. Управління часовим ресурсом закладу освіти полягає у структуруванні цього "вакууму" шляхом розгортання мережі безкоштовних гуртків, секцій, клубів за інтересами та груп подовженого дня безпосередньо на базі школи. Залучення неповнолітніх до організованого, контрольованого дорослими дозвілля радикально зменшує кількість неструктурованого часу, який підлітки проводять на вулиці без нагляду. Крім того, раціональна організація розкладу уроків, мінімізація "вікон" у розкладі, забезпечення повноцінної зайнятості учнів під час перерв за допомогою активних ігор або рекреаційних зон унеможлиблює концентрацію підлітків у місцях, де найчастіше виникають конфлікти. Управління часом стосується і оптимізації бюрократичного навантаження на класних керівників: вивільнення їхнього часу від заповнення зайвої звітності дозволяє перенаправити цей ресурс на індивідуальні бесіди, відвідування сімей вдома та глибинне вивчення мікроклімату в учнівських колективах [1].

Синергетичний ефект в управлінні ресурсами виникає тоді, коли заклад освіти не просто накопичує активи, а вибудовує з них багаторівневу систему підтримки (Multi-Tiered System of Supports). Перший (універсальний) рівень передбачає використання матеріальних та інформаційних ресурсів для створення безпечного і стимулюючого середовища для всіх без винятку учнів, розробку загальношкільних правил поведінки та впровадження програм розвитку емоційного інтелекту. Другий (вибірковий) рівень потребує концентрації кадрових і часових ресурсів на роботі з групами ризику – дітьми, які демонструють перші ознаки дезадаптації. На цьому етапі розгорта-

ються ресурси соціального педагога, залучаються методики корекції поведінки та факультативні заняття [10]. Третій (інтенсивний) рівень мобілізує всі наявні ресурси, включно з фінансовими та зовнішніми партнерськими зв'язками, для індивідуального порятунку підлітка, який вже вчинив правопорушення або перебуває на межі його вчинення. Управлінська майстерність полягає в тому, щоб забезпечити безперебійний рух ресурсів між цими рівнями залежно від актуальної оперативної ситуації в закладі освіти. Розпорошення ресурсів, ізолювана робота окремих фахівців, ігнорування технічних засобів безпеки на тлі активної психологічної роботи або, навпаки, перетворення школи на фортецю без належного психологічного мікроклімату призводить до деградації превентивної системи та зростання статистики правопорушень.

Партнерські ресурси та взаємодія з громадою є логічним продовженням внутрішньої інфраструктури закладу освіти. Жодна школа не володіє достатнім обсягом внутрішніх активів для подолання складних форм криміналізованої поведінки, зумовленої глибокими соціальними дефіцитами в сім'ях [6]. Ефективне управління передбачає екстраполяцію ресурсного потенціалу школи через налагодження стійких інституційних зв'язків з підрозділами ювенальної превенції Національної поліції, службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також неурядовими організаціями та медичними установами. Адміністрація закладу виступає координатором, який інтегрує ці зовнішні ресурси в єдину індивідуальну траєкторію супроводу неповнолітнього. Зокрема, укладання меморандумів про співпрацю дозволяє залучати фахівців-практиків до проведення профілактичних лекторіїв, використовувати бази громадських організацій для стажування чи волонтерства підлітків, що сприяє їхній ресоціалізації [10]. Такий кластерний підхід до управління розширює можливості школи, дозволяючи компенсувати нестачу вузькопрофільних спеціалістів (наприклад, наркологів або кризових психотерапевтів) у власному штаті та забезпечити комплексний вплив на причини та умови, що сприяють протиправній поведінці.

Оцінка ефективності управління ресурсами в контексті профілактики не може зводитися до лінійного підрахунку витрачених коштів або кількості проведених виховних годин. Релевантними критеріями є динаміка змін у поведінкових паттернах учнівського кон-

тингенту та трансформація шкільного клімату. Управлінський аналіз повинен включати регулярний аудит відчуття безпеки серед учасників освітнього процесу, моніторинг індексу булінгу, фіксацію рівня латентності дрібних правопорушень та аналіз рецидивів серед учнів, які перебувають на внутрішньошкільному обліку. Зменшення кількості учнів, що потребують інтенсивного втручання третього рівня, та зростання відсотка тих, чиї проблеми вирішуються на рівні універсальної профілактики, є головним індикатором того, що матеріальні, фінансові, кадрові та часові ресурси розподілені адекватно. Відсутність позитивної динаміки на тлі значних ресурсних впливань свідчить про системні помилки в управлінні: нецільове використання коштів, низьку кваліфікацію кадрів або застосування нерелевантних методичних підходів, що вимагає негайного перегляду управлінської стратегії, реструктуризації видатків та оновлення інструментарію соціально-психологічної служби.

Стратегічне планування ресурсного забезпечення має базуватися на глибокому соціологічному та демографічному аналізі мікрорайону, який обслуговує заклад освіти. Школи, розташовані у депресивних або промислових районах з високим рівнем безробіття та криміналізації дорослого населення, потребують асиметричного збільшення ресурсів, спрямованих на профілактику, порівняно із закладами в економічно благополучних районах. Ця управлінська концепція "компенсаторного ресурсозабезпечення" визнає, що школа змушена перебрати на себе частину функцій дисфункціональних сімей та деградованого місцевого середовища [5]. Відповідно, управлінські рішення мають фокусуватися на збільшенні штату соціальних працівників, організації безкоштовного харчування не лише в навчальний час, а й під час канікул, створенні на базі школи центрів громадської активності (community centers), які працюють до пізнього вечора. Таке масштабування освітнього простору вимагає колосальної консолідації фінансових та матеріальних ресурсів, проте саме воно є єдиним дієвим запобіжником проти втягнення молоді у вуличну злочинність, наркоторгівлю та маргінальний спосіб життя, перетворюючи школу на своєрідний острів безпеки та соціального ліфту для підлітків з неблагополучних родин.

Емоційно-психологічний ресурс педагогічного колективу, хоча й важко піддається кількісній формалізації, є критичним компонентом

у матриці протидії делінквентності. Авторитарний стиль управління, надмірний тиск на вчителів щодо досягнення високих академічних показників за рахунок ігнорування виховних завдань, відсутність культури підтримки всередині колективу транслюються на здобувачів освіти у вигляді педагогічного насильства, стигматизації учнів з низькою успішністю та формування відчуження. Управління цим специфічним ресурсом полягає у впровадженні демократичних засад керівництва, заохоченні ініціативи, забезпеченні справедливої системи розподілу навантаження та преміювання [7]. Створення позитивного корпоративного клімату, де вчитель відчуває себе захищеним і цінним, безпосередньо впливає на його здатність транслювати повагу та толерантність у спілкуванні з учнями. Підлітки гостро відчувають фальш і несправедливість, тому лише психологічно збалансований педагог здатний стати авторитетом і моделлю просоціальної поведінки. Відтак, інвестиції керівництва у командоутворення, програми психологічного розвантаження та розвиток емоційного інтелекту персоналу капіталізуються у вигляді довірливого шкільного середовища, яке саме по собі є потужним бар'єром для розвитку протиправних інтенцій у молодіжному середовищі [1].

Висновки. Комплексний аналіз проблематики переконливо доводить, що профілактика протиправної поведінки неповнолітніх не

є автономним, ізольованим процесом, який можна делегувати виключно вузьким спеціалістам або реалізувати через епізодичні виховні заходи. Вона виступає іманентним наслідком загальної якості управління закладом освіти, де кожен ресурсний елемент – від кількості спортивного інвентарю та параметрів систем відеоспостереження до штатного розпису психологічної служби, алгоритмів аналізу даних відвідуваності та архітектури шкільного розкладу – інтегрується в єдину, безперервно функціонуючу систему превенції. Раціональна алокація фінансів, оптимізація часових параметрів зайнятості підлітків, створення стимулюючого матеріального середовища та забезпечення високої щільності психолого-педагогічного супроводу формують стійку захисну інфраструктуру. Ця інфраструктура здатна нівелювати зовнішні негативні впливи, компенсувати родинні дефіцити та блокувати механізми переходу від дрібних поведінкових девіацій до системної делінквентності. Таким чином, парадигма ефективного управління ресурсами трансформує заклад освіти з транслятора академічних знань в ключового агента соціальної безпеки, здатного алгоритмічно і прогнозовано зменшувати рівень підліткової злочинності через створення умов, в яких правопорушення стає нелогічним, важкодоступним і соціально неприйнятним актом для абсолютної більшості здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воляннюк Н. Ю., Ложкін Г. В., Винославська О. В., Блохіна І. О., Кононець М. О., Москаленко О. В., Боковець О. І., Андрійцев Б. В. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.
2. Девіантна поведінка підлітків як соціально-педагогічна проблема. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4393/1/I_Tereshenko_APP.pdf (дата звернення: 20.03.2026).
3. Делінквентна поведінка підлітків як кримінологічна категорія. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36003/Mozhaikina.pdf?sequence=1> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Задорожна-Княгницька Л. В., Тимофєєва І. Б. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 192 с.
5. Максимова Н. Ю. Психологія соціальної роботи із проблемними сім'ями : навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 463 с.
6. Поліщук В. М. Психологія сім'ї : підручник. Суми : Університетська книга, 2021. 248 с.
7. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи : національний, європейський та глобальний контексти : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
8. Седих К. В., Моргун В. Ф. Делінквентний підліток : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 272 с.
9. Сікорський П. І. Нова педагогіка : підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 540 с.
10. Соціально-педагогічні умови соціальної реабілітації підлітків з делінквентною поведінкою. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789> (дата звернення: 20.05.2024).
11. Характеристика девіантної та делінквентної поведінки неповнолітніх до та у період військового стану. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/26_55_2023/Social/Bulletin_26_55_Social_and_behav_Manag_Admin_sciences_Pavlyuk.pdf (дата звернення: 20.03.2026).

REFERENCES:

1. Volianiuk, N. Yu., Lozhkin, H. V., Vynoslavska, O. V., Blokhina, I. O., Kononets, M. O., Moskalenko, O. V., Bokovets, O. I., & Andriitsev, B. V. (2019) *Sotsialna psykholohiia: navch. posib. dlia zdobuvachiv stupenia bakalavra* [Social psychology: a textbook for bachelor's degree seekers]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, 254 p. (in Ukrainian)
2. Deviantna povedinka pidlitkiv yak sotsialno-pedahohichna problema [Deviant behavior of adolescents as a socio-pedagogical problem]. Available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4393/1/I_Tereshenko_APP.pdf (accessed March 20, 2026)
3. Delinkventna povedinka pidlitkiv yak kryminolohichna katehoriia [Delinquent behavior of adolescents as a criminological category]. Available at: <https://enpuir.udu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36003/Mozhaikina.pdf?sequence=1> (accessed March 20, 2026)
4. Zadorozhna-Kniahnytska, L. V., & Tymofieieva, I. B. (2020) *Zahalni osnovy pedahohiky: navch. posib.* [General foundations of pedagogy: a textbook]. Kherson: OLDI-PLIUS, 192 p. (in Ukrainian)
5. Maksymova, N. Yu. (2017) *Psykholohiia sotsialnoi roboty iz problemnymi simiamy: navch. posib.* [Psychology of social work with problem families: a textbook]. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet», 463 p. (in Ukrainian)
6. Polishchuk, V. M. (2021) *Psykholohiia simi: pidruchnyk* [Family psychology: a textbook]. Sumy: Universytetska knyha, 248 p. (in Ukrainian)
7. Sbruieva, A. A. (2021) *Porivnialna pedahohika vyshchoi shkoly: natsionalnyi, yevropeiskiy ta hlobalnyi konteksty: navch. posib.* [Comparative pedagogy of higher education: national, European and global contexts: a textbook]. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, 319 p. (in Ukrainian)
8. Sedykh, K. V., & Morhun, V. F. (2019) *Delinkventnyi pidlitok: navch. posib.* [Delinquent adolescent: a textbook]. Kyiv: Vydavnychiy Dim «Slovo», 272 p. (in Ukrainian)
9. Sikorskyi, P. I. (2021) *Nova pedahohika: pidruchnyk* [New pedagogy: a textbook]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 540 p. (in Ukrainian)
10. Sotsialno-pedahohichni umovy sotsialnoi rehabilitatsii pidlitkiv z delinkventnoiu povedinkoiu [Socio-pedagogical conditions of social rehabilitation of adolescents with delinquent behavior]. Available at: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789> (accessed May 20, 2024)
11. Kharakterystyka deviantnoi ta delinkventnoi povedinky nepovnitnikh do ta u period viiskovoho stanu [Characteristics of deviant and delinquent behavior of minors before and during martial law]. Available at: chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/26_55_2023/Social/Bulletin_26_55_Social_and_behav_Manag_Admin_sciences_Pavlyuk.pdf (accessed March 20, 2026)

Дата надходження статті: 20.04.2026

Дата прийняття статті: 08.05.2026

Дата публікації статті: 15.05.2026